

David Albahari, pisac koji se rodio s dve domovine, a sam odabrao treću

Mi smo autobusi za gene

Posle svih godina razmišljanja o smislu života, zaključio sam da je jedini razlog što živimo taj što imamo gene. Jedino što opstaje i traje na ovom svetu od pamtiveka su geni. Mi smo samo autobusi za njih – geni se zakače za nas, nekad je gužva u autobusu, nekad nije, vozi do neke stanice i kad autobus rikne, geni izadu na toj stanici i čekaju sledeći autobus

Razgovarala: Aleksandra Ajdanić

Sedimo u restoranu Sunce, pored Doma omladine, u rano letnje predveče kad Beograd najubrzanije pulsira. Odjednom, kao da se sva gradska vrela izlila za naš sto. Razmenjujemo poglede, nemo priznajući da smo zarobljenici situacije.

"Ovo je divno, nikada nisam dao intervju uz ovoliko buke... Nemojte samo da reprodukujete buku, mada bi to bilo zanimljivo slušati", kaže David Albahari nekoliko minuta kasnije još nadvikujući ritam grada. Pitam se da li je ta iskra u njegovim očima dok je izgovarao ovu rečenicu znak da će u nekoj od svojih sledećih priča zapravo on reprodukovati tu buku. Verovatno! Njegove priče tako nastaju.

Razgovarati sa Davidom Albaharijem je kao da čitate njegovu priču. Sve je spontano, a sve je nekako na svom mestu. Misli imaju početak i kraj, nekada kraći, a nekad duži krug koji običu da bi sačinile celinu. Čini mi se da on zapravo servisira sagovornika: ne samo da odgovara na ono što ga pitate, već se usput trudi da svoj odgovor sagleda iz više uglova, da posumnja, pa odagna ili podupre tu sumnju, da bude blago ironičan ili duhovit, da zabavi i sebe i sagovornika, da uzvrati kontrapitanjem i da vrlo pažljivo sasluša odgovor... Tu prefinjenu slojevitost podario mu je život, izbori koje je pravio ili koji su pravili njega. Kažem mu da se pitam koliko su dualizmi, to bogatstvo identiteta koje objedinjuje u sebi, uticali na njegovo formiranje kao pisca: Srbin je i Jevrejin, živi i radi i u Beogradu i u Kalgariju, ima dve domovine, Srbiju i Kanadu...

D.A. - Kako da ne, uticalo je mnogo, ali da Vas prvo ispravim - imam tri domovine, zaboravili ste Izrael!

A.A. - Dobro, onda - i Zemunac ste!

D.A. - Da... to je zapravo jedina prava domovina: Znači, Zemun!

DUŠEVNA BOL

Kada dođem u Beograd, to je instant povratak - odmah sam tu. Dovoljno mi je da izadem u Zemunu na kej, kad prođem Gospodskom ulicom, ili pored onih platana - znam da ću tu naći nekoliko svojih prijatelja kako sede i džabalebare. To je jedno divno zemunsko zanimanje. Apsolutno se osećam kao da nikad nisam otišao.

Potpuno me šokira kad vidim da nečega više nema. Tako jednostavno nešto nestane, pa se upitam da li sam stvarno u istom gradu. Moja najomiljenija poslastičarnica, koja je bila na uglu Makedonske ulice, gde se pila najbolja boza, jednostavno je nestala. I to mi je stvorilo veliku duševnu bol. Ali, šta da se radi, našao sam bozu na drugom mestu, ali to nije više ta ista boza.

BOGATSTVO IDENTITETA

Pričamo o svim tim njegovim identitetima. "Što je veći broj identiteta, da li prostornih, nacionalnih, književnih - sve što mogu da budu oznake za identitet - što pisac ima više identiteta u sebi, on je bogatiji, može da sagledava stvari iz različitih uglova, da preispituje sebe u svetlosti različitih perspektiva, može da se zapita da li će ovo što pišem biti uvredljivo za mog čitaoca u Izraelu, ili Kanadi ili u Srbiji... što je opet veoma zanimljiva obaveza i nešto što vas tera da neka rešenja prilagodite i promenite.

To ima i dobrih, ali i loših strana. Međutim, ja sam odlaskom u Kanadu samo dobio - ne samo zbog količine tekstova koje sam napisao do sada zahvaljujući mirnom životu tamo u kome sam učestvovao i koji mogu da živim, već zato što mi je dolazak tamo dao neku drugu perspektivu gledanja na stvari i život... Znae kako se kaže - nekada treba otići daleko da bi se bolje videlo nešto što ti je pre bilo ispred očiju a nisi ga primećivao. To se meni desilo odlaskom u Kanadu."

U skici sopstvenih promena, Albahari kaže da je postojala evolucija, da je označena jasno onim trenutkom kada je sticajem okolnosti, stvarno bez prethodne namere da to učini, otišao s porodicom i ostao u Kanadi 20 godina. Tađa je, kaže, došlo do velikog preokreta, do evolucionog skoka - počeo je da se bavi temama koje je ranije, kao postmodernista, prezirao: počeo je da piše priče o ratnim zbivanjima, što je izbegavao dok je bio u Beogradu. ▶

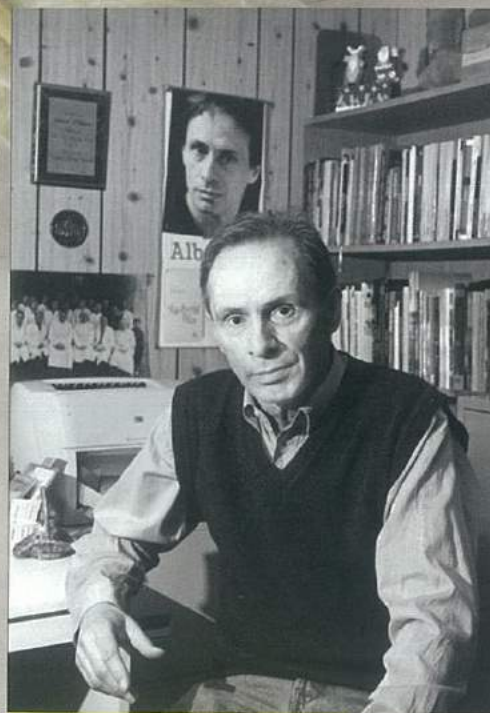

Makedonska ulica, 1962. godine

NOSTALGIJA OŽIVELA RAT

"Ali, to je sve bila zapravo zamena za neku vrstu nostalgije koju sam odbijao da priznam i prihvatim, i nisam dopuštao da budem nostalgičan. Nostalgija je nešto najopasnije što čoveka može da zadesi kad ode od kuće. Ona je uvek prisutna samo se mi nekad manje, nekad više uspešno borimo protiv nje. Ima ljudi koji se uvek predaju, ima onih koji žive kao da se nikada nisu pomakli odavde - to me je uvek strašno nerviralo bez obzira da li je reč o nostalgiji ili intelektualnoj lenjosti", kaže i dok priča o svojim romanima u kojima se bavio ratnom tematikom govori u trećem licu jer je "tako lakše". Kaže da je kad je napisao roman "Svetski putnik", čiji glavni junak, Kanađanin, situaciju u bivšoj Jugoslaviji tumači jednom piscu iz Beograda i jednom potomku hrvatskih iseljenika, shvatio da je zaglibio, da je previše prihvatio kanadski ugao gledanja. Ali naučio je još nešto: da su svi, i oni koji za sebe kažu da su nesprenni za sukobe, zapravo uvek spremni za njih - potrebno je samo dirnuti pravi nerv, pravu tačku.

Pisac David Albahari se u toj evoluciji promenio tematski, ali se posle nekog vremena ipak vratio svojoj staroj temi - porodici, a u razgovoru i priči u prvom licu.

SEĆANJA I MISTERIJE

Najgore je što pamćenje vara. Prođu godine, mnogo ljudi... upamtite nešto pogrešno, i onda se sretnete s nekom osobom, i to je čuvena rašomonska situacija, kad svako ima svoju verziju događaja. Basara i ja smo nekoliko puta bili skupa na nekim događajima, i imamo sasvim različite priče. Jednom smo imali književno veče u Prijepolju. Mi se dogovorimo da putujemo vozom, i on ne dođe na voz. Ja doputujem u Prijepolje, a on već tamo. Pitam ga 'Kako si stigao?'; a on kaže: 'Pa, vozom.' 'Kako kad sam ja bio u vozu?'; pitam ga. To mi je ostala misterija, to mi nikada nije razjasnio. Sve mislim da je on došao dan ranije, pa se napio i prespavao, a onda mu se učinilo da je došao kad treba.

SVAKA PORODICA JE LUDA NA SVOJ NAČIN

"Mene je uvek zanimao taj mehanizam funkcionisanja porodice. Verujem da je u suštini ono što se događa u kontekstu jedne porodice zapravo ono što se događa u kontekstu celog sveta. Nikad nisam razumeo kako funkcionišu odnosi između članova porodice, znači da ne razumem ni kako funkcioniše svet, ali se i dalje trudim, i dalje pokušavam. Jednom je neko rekao da se prava istorija događa između dve osobe, dva čoveka. I to je prava istorija, a ne ono što se događa kada se sukobe vojske i stotine hiljada ljudi. Nama se kolektivna istorija nameće, ali istorija svakog od nas je pojedinačna istorija, tako i taj život. Samo mogu da pokušavam da pišem priče zasnovane

na svom iskustvu ili na pokradenim iskustvima drugih ljudi, ali zapravo od svih nadanja i verovanja s kojima krećemo u život, od svih uverenja da ćemo učiniti nešto drugo, ne ostaje nam ništa. Ostaje nam samo jedno veliko pitanje ZAŠTO i nada da to zašto smanjimo bar po formatu ako ništa drugo, ali - odgovora nema. Posle svih godina razmišljanja o tome, zaključio sam da je jedini razlog što živimo taj što imamo gene. Jedino što opstaje i traje na ovom svetu od pamtiveka su geni. Mi smo samo autobusi za njih - geni se zakače za nas, nekad je gužva u autobusu, nekad nije, vozi do neke stanice i kad autobus rikne, geni izađu na toj stanici i čekaju sledeći autobus."

U ovom razmišljanju ne čuje se tuga, ali se ono nekako se uklapa u Albaharijevu uvek naslutivu tugu u njegovim delima - a ima je, u raznim vidovima, sam kaže. Zato, kaže, nije nikad uspeo da napiše bestseler jer to ljudi kupuju da se rasonode, da rasonode svoju dušu. "Ne mogu ni svoju dušu da rasonodim kad pišem, a kamoli nečiju drugu!", dodaje i izmamljuje i moj i svoj osmeh. Priča mi o jednoj od sledećih priča koju će napisati, i već vidi da će to biti tužna priča, a kad sugerišem da će možda krenuti u nekom drugom smeru, opet se osmehuje, pa kaže: "Uvešćemo nešto tužno ipak, jer su vremena tužna".

STVARANJE JE MIROVANJE

Kad smo se prvi put sastali, onog bučnog dana u centru Beograda, asfalt je isijavao. Albahariju to ništa nije smetalo: uželeo se beogradskog leta posle duge zime u Kalgariju. Ponovo smo se videli početkom avgusta, u njegovom domu u Zemunu. Bio je to još jedan vreo dan. Ovog puta dočekao me je s lamentima o vrućini, srećan što može da se sakrije od žege u svoju klima uređajem pristojno rashlađenu sobu, i za svoj pisači sto.

"Više od 20 godina sam sedeo ovde, apsolutno uvek na istom mestu. Sto se malo pomerao, ali nije izlazio iz ovog ugla sobe. Tu sam našao neki centar, neku vertikalu kroz koju dolazi nadahnuće.

Kad sam se vratio, posle 20 godina, seo sam na to isto mesto i samo nastavio da pišem. Kada sam otišao u Kalgari, nisam imao izbora. Nisam mogao da nosim pisači sto tamo, morao sam da se prilagodim. Ali sam i tamo u kući našao to jedno mesto. Za mene je stvaranje povezano s mirovanjem."

I očigledno s nekim ritmom koji je sebi odredio, ali čije se beogradske i kanadske koordinate ne podudaraju. Kad piše roman, Albahari piše samo jednu stranu dnevno. "Kad pišem tu jednu stranu, ulazim u neku vrstu transa, mada to nije trans. Apsolutno se koncentrišem na to što pišem, i onda pokušavam da tu jednu stranicu napišem s najvećom koncetrancijom koju mogu da postignem. Kad idem na stranu i po, to već počinje da se razvodnjava... I dalje sam, posle svih godina, zaprepašćen kako um nastavlja dalje. Ako iz nekog razloga tri dana ne pišem, kad sednem četvrtog dana za sto, tačno znam gde sam stao." Priče do četiri ili pet strana piše "u cugu". I kratke priče od po nekoliko rečenica su mu omiljena forma. Poredi ih s grickanjem kikirikija. S ritmom pisanja od koga nikada ne odstupa, sebi zada i uvek ispuni rok. Veći je problem njegovih izdavača, dodaje šaljivo, što ne mogu da stignu da objave sve što napiše.

"Ne radim noću, nemam koncentraciju, oduvek sam bio dnevno biće. Voleo sam i volim da ustajem rano, mada neki zlobnici kažu to ide s godinama. Počinjem da pišem posle doručka - moja majka je govorila da doručak uvek mora da se pojede da bi izdržao ceo dan, i to mi je zauvek ostalo. U Kanadi nisam promenio navike. Jedino... Sećam se kad je Mihajlo Pantić bio kod nas u poseti, pitao me je kako mogu da živim bez socijalnog angažmana, bez učestvovanja u društvu jer je video da uglavnom vreme provodim u kući. Meni to nije smetalo, mnogo mi je značilo to slobodno vreme koje ovde jednostavno nemate - ne zbog posla, već zbog onoga što je Pantić nazvao 'društveni život'. Taj društveni život podrazumeva da se vidate s prijateljima, da vam neko pokuca bilo kad na vrata i kaže 'ajmo na kafu'. Kod nas ovde uvek ima vremena za to." ▶

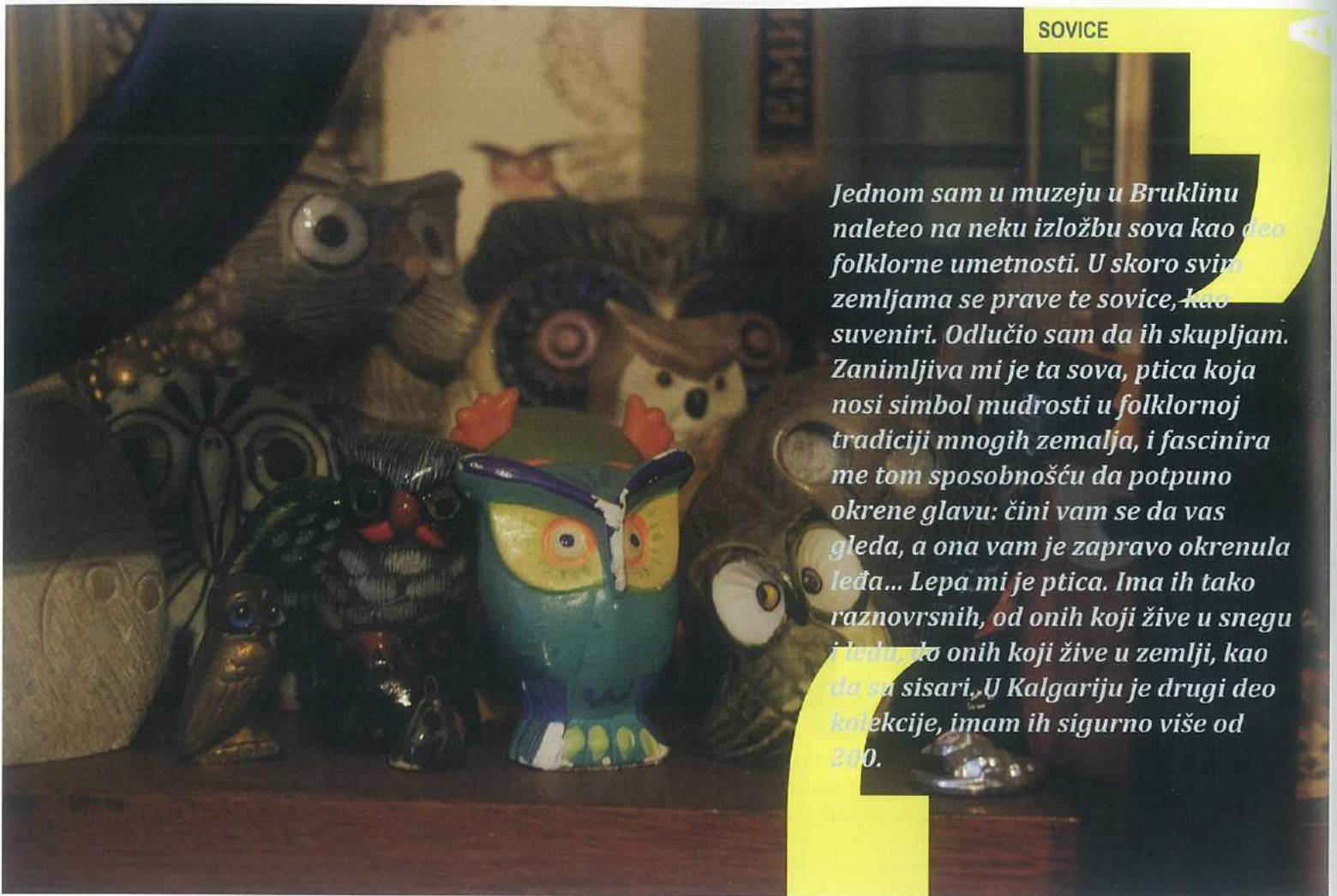

FOTO: ALEKSANDAR MARUŠIĆ

SAVREMENA UMETNOST

Da budem iskren, više i ne znam šta je savremena umetnost. Kad pročitam da tamo neki umetnik, Englez, dobija za punjenu ajkulu 12,5 miliona funti, pitam se da li je tako nešto moguće - da se neki objekti kojima ne znam ko daje umetnički status, vrednuju tako besmislenim sumama! Pri tom nemam ništa protiv avangarde i istraživanja, ali mislim da je novac previše upleo prste u sve to.

Jednom sam u muzeju u Bruklinu naleteo na neku izložbu sova kao deo folklorne umetnosti. U skoro svim zemljama se prave te sovice, kao suveniri. Odlučio sam da ih skupljam. Zanimljiva mi je ta sova, ptica koja nosi simbol mudrosti u folklornoj tradiciji mnogih zemalja, i fascinira me tom sposobnošću da potpuno okrene glavu: čini vam se da vas gleda, a ona vam je zapravo okrenula leđa... Lepa mi je ptica. Imaju ih tako raznovrsnih, od onih koji žive u snegu i ledu, do onih koji žive u zemlji, kao da su sisari. U Kalgariju je drugi deo kolekcije, imam ih sigurno više od 200.

SVE BIO JE ROKENROL

Postmodernizam tada još nije postojao, a kad je definisan - krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina - Albahari je, kaže, znao da je ono što će ga rukovoditi dalje u pisanju, i ne samo u pisanju, već i slušanju muzike... Zato je njegov sledeći izbor bila rege muzika, nastala kao neka vrsta parodiranja zapadnjačke muzike, iz želje crne populacije da ih bela populacija ne razume, pa su napravili onu radikalnu promenu - pomerili su udarac bita i potpuno promenili ritam - tamo gde se belac priprema da skoči, crnac je već skočio, slikovito objašnjava. "Onda je došao uticaj gandže (jedno od sleng imena za marihuanu, *primedba A.A.*), i svega što je išlo s time, pa je rokenrol i slušanje rokenrola za mene postala nezaobilazna dnevna delatnost! Posle dolaze osamdesete, nezamenjive u našoj kulturi, zbog velikog međusobnog uticaja i mešanja kontrakulturne scene, rok scene i kontrakulturne književne scene. Imali ste među rok muzičarima one koji su se bavili pisanjem i objavili knjige kao Džoni Štulić ili Davor Slamnig, i niz drugih, a među piscima imali one koji su svirali rok. Da me ne shvatite pogrešno, ja sam četiri godine odslušao svaki koncert na Kolarcu i u Galeriji fresaka, imam veliku kolekciju ploča klasične gitare i muzike pisane za violončelo - to su moja dva omiljena instrumenta, ali je rokenrol bio moja muzika, i ostao. Slušam ga i danas, ali ne s nostalgijom. Za mene je rokenrol stalno i neprekidno slušanje rokenrola. Nekada sam voleo Vana Morisona, voleo sam Brusa Springstina s prvim albumima, ali ne sada. Ne mogu da se vezujem za nešto jer znam da kao što svaka moja knjiga nije dobra, tako ni svaki njihov CD nije dobar. Nemoguće je uvek biti dobar. Ako ste uvek dobri, onda je tu nešto sumnjivo", kaže naš sagovornik.

David Albahari je oduvek voleo eksperiment. Nova zbirka priča koja trenutno čeka na bolje dane njegovog izdavača (ali i na naslov) nije robovanje postmodernizmu, ali, kaže, to i jeste prednost postmodernista. "To mi je i najtmurnija knjiga priča koju sam napisao, dosta je sumorna, priče govore o smrti, o raspadu nekih bračnih i društvenih zajednica, o neminovnosti starenja, što je sve prirodno za čoveka koji polako puni one godine kada više ne može za sebe da kaže da je mlad ni u kom smislu. To je ona 65. godina, kada u Severnoj Americi dobijate popuste za sve, a to znači da sa vama nešto nije u redu: postajete senior, a ne penzioner jer penzioner može da bude i mlađa osoba. Ja se radujem tom seniorskom statusu u Kanadi jer ću moći da idem jeftinije u bioskop. Sve loše ima i svoje dobro." ▲